מסכת מדות

עם פירוש הרמב"ם ועם פירוש הרב שמעיה אשר פתר לפני רבינו מנוחתו כבוד

בשלשה מקומות פרק ראשון

בשלשה [א]א מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד [ב]ב והלוים בעשרים ואחד מקום [ג] חמשה על חמשה שערי הר הבית ארבעה על ארבע פנותיו מתוכו חמשה על חמשה שערי העזרה ארבעה על ארבע פנותיה מבחוץ ואחד א] בלשכת הקרבן ואחד ב] בלשכת הפרכת ואחד לאחורי בית הכפורת: **ב** [ג]ד איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו וכל משמר שאינו עומד [ד]אומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו ורשות היה לו לשרוף את כסותו והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפים שישן לו על משמרו רבי אליעזר בן יעקב אומר פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן ושרפו את כסותו: **ג** [ה] חמשה שערים היו להר הבית שני שערי חולדה מן הדרום משמשין כניסה ויציאה קיפונוס מן המערב משמש כניסה ויציאה טדי מן הצפון לא היה משמש כלום [ה]שער המזרחי עליו שושן הבירה צורה שבו (רואה) כהן גדול ג]שורף את הפרה וכל מסעדיה יוצאים להר המשחה: **ד** [ו]ו שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח שבדרום שער הדלק שני לו שער ד] הקרבן שלישי לו שער המים שבמזרח שער נקנור [ז] ושתי לשכות היו לו אחת מימינו ואחת משמאלו אחת לשכת פנחס המלביש ואחת לשכת עושי חביתין: **ה** ה] [ז]ושבצפון שער הנצוץ [ח] וכמין אכסדרה היה ועלייה בנויה על גביו שהכהנים שומרים מלמעלן והלוים מלמטן ופתח היה לו לחיל שני לו שער הקרבן שלישי לו בית המוקד: **ו** [ח]ט וארבע לשכות היו ו] בבית המוקד כקיטונות פתוחות לטרקלין שתים בקדש ושתים בחול וראשי פישפשין מבדילין בין קדש לחול ומה היו משמשות מערבית דרומית היא היתה לשכת [ט]קרבן דרומית מזרחית היא היתה לשכת ז]לחם הפנים מזרחית צפונית [י]בה גנזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצום מלכי יון צפונית מערבית בה יורדים לבית הטבילה:

ר"ש

שומרים בבית המקדש. בלילות: **בבית אבטינס.** שם מפטמין את הקטורת: **ובית הניצוץ.** מפרש לקמן עלייה בנויה על גבה. שערי עזרה (א) הכהנים שומרים מלמעלה והלוים מלמטה אותן לוים שבמשמר השומרים את העזרה והם למנין עם עשרים ואחד מקום שהלוים שומרים בשערי הבית ובשערי העזרה כמפורש: **ובבית המוקד.** באותן ב' לשכות שהיו לבית המוקד הבנויות בקדש כדתנן לקמן ובשתי לשכות הבנויות לו בחיל הלוים שומרים מבחוץ: **חמשה.** שומרים לוים על חמשה משערי הר הבית יש לו חמשה שערים המנויים לפנינו: **ארבעה.** שומרים על ארבע פינותיו של הבית מתוכן כלומר [אלו] ואלו מתוכן שומרי הפינות ושומרי השערים בתוך החומה היו יושבין שכן כל אדם רשאי לישב שם: **חמשה.** שומרים לוים על חמשה משערי העזרה (ב) שבעה שערים מונה לקמן בעזרה מפרש במסכת תמיד (דף כו.) ב' מהן היו תכופין לשאר השערים שאינן צריכין שימור אלא לה' שערים י) מדוקדקים: **ארבעה שומרים על ארבע פינותיה של עזרה מבחוץ.** כלומר אלו ואלו מבחוץ היו עומדים חוץ לעזרה שהרי אין ישיבה בעזרה ולא היו יושבים מבפנים הרי שמנה עשר שומרים בין שער ופינה וג' מוסיף עוד אחד כו': **ב איש הר הבית.** ממונה על כל משמר ומשמר מהשומרים בעזרה: **בן לוי לוקה.** מאותן השומרים: **ג חמשה שערים היו להר הבית.** לחומת עזרת נשים המקפת כל ההר לפנים מן החיל: **שני שערי חולדה.** כך שמם: וקיפונוס. שם השער: **טדי.** בדל"ת והוא שער לא היה משמש כלום שום יציאה וביאה אלא בעל קרי היה יוצא בו לרבי אליעזר בן יעקב כדמפרש בשילהי פרקין: **שער המזרחי.** שבחומת עזרת נשים שהכל נכנסין דרך שם לכל העזרות ועל אותו השער שושן הבירה צורה לא ולמד במס' יומא: **שבו.** בשער המזרח זה כהן השורף הפרה וכל מסעדיה העוסקים יוצאין דרך שם להר הזיתים שבמזרח שהוא כנגד אותו שער וכבש היו עושין מהשער להר מפני קבר התהום: **ד שבעה שערים היו בעזרת ישראל.** שער נקנור. הוא שער האיתון והוא משמש כל כניסה ויציאה של עזרה הגדולה איתון לשון ביאה כמו אתא בוקר (ישעיה כא): **המלביש.** בגדי כהונה מונחין שם: **ה בית המוקד.** היה כולו בחיל שכן זקני בית אב ישנים שם אלא הלשכות שלו חציין בחול וחציין בקדש: **ו לשכת קרבן.** שהיו שם טלאים המבוקרים: (סייך לע"ב) **ז לנעול את העזרה.** כדתנן במסכת תמיד (דף כח.) נטל את המפתח ופתח את הפשפש שנכנס מבית המוקד לעזרה היו בודקין והולכין הגיעו אלו באלו אמרו שלום הכל שלום כלי השרת מונחין כתיקונן: **ח בית המוקד כיפה.** ככיפה היה עשוי: **ובית גדול והיה מוקף רובדין של אבן.** רצפה חלקה וגבוה לשכב שם: **איש כסותו בארץ.** כר וכסת שלו שטוח בקרקע שלא על הרובדין העשויין לזקנים וישן על הארץ: **ט אמה על אמה.** בארץ וטבלא עליו: **הגיע זמן הנעילה.** שעת הגפת דלתות: **הגביה את הטבלא.** הכהן השוער: **מן השלשלת.** בשלשלת היו תלויות ונעל הכהן מבפנים כל השערים שיש בו לנעול ובעודו עוסק בנעילת שערים בן לוי ישן לו מבחוץ: **גמר.** הכהן מלנעול והחזיר המפתחות לשלשלת והחזיר הטבלא למקומה ונתן בן לוי כסותו עליה חזר וישן לו: **מסיבה ההולכת תחת הבירה.** תחת המקדש במה ששואלין (נ"ל שעולין) עליו וגבוהין משולי החיל שהרי מחילות לא נתקדשו: **במסיבה ההולכת תחת החיל.** במה שהוא גבוה מרגלי ההר: **והולך לו בטדי.** שער ח] (הדרום) [הצפון] שלא היה משמש כלום: **הדרן עלך בשלשה מקומות**

ר"מ

מספר המשמרות ששומרות כל המקדש כ"ד משמרות סמך לזה מה שנאמר בד"ה (א כו) למזרח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאספים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר הרי אלו עשרים וארבע משמרות אע"פ שקרא אותם כולם בפסוק זה לוים יש מהם ג' כהנים כמו שהקדמנו הרי קורא הכהנים לוים במקומות רבים אמר והכהנים הלוים בני צדוק וכן ביאר בתלמוד וכן פי' לפרבר כמ"ד כלפי בר רוצה לומר שיהיה המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שנתבאר כאן וטעם זה כמו שביארנו שאין מותר לשבת בתוך העזרה כמו שביארנו ואי אפשר להם לעמוד כל הלילה ולפיכך יהיה המשמר מבחוץ כדי שיוכל לשבת. ומה שאמר כאן חמשה שערי העזרה. הוא לדעת ת"ק לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו לעזרה והוא המדבר כאן ויש מהם שאמר ז' והוא דעת רבים ויש מהם שאמר י"ג כמו שביארנו בשני משקלים וכמו שיתבאר בשני של מסכתא זו ולדעת החכמים היה המשמר על חמשה שערים מן השבעה: **ב ג** כשעלו משושן הבירה לבנין בהמ"ק ט] שהיה בימי עזרא צוה אותם המלך שיעשו צורת י] מדינה כצורת [מדינת] שושן הבירה במקדש כדי שיהיה אימת המלך עליהם ויזכרו ל) מושבם כ] ולא ימרדו במלכות ולפיכך ציירו אותה על שער מזרח משערי הר הבית. והר המשחה. בו היו שורפין פרה אדומה כמו שיתבאר במסכת פרה והוא הר הזיתים והוא במזרחו של ירושלים ומשער הזה היה יוצא כהן גדול והפרה ומשמשיה להר הזיתים: ומה שאמר כ"ג השורף את הפרה. הוא דעת ר"מ כמו שנתבאר בספרי ואין הלכה ל] אבל היא כשירה בכהן הדיוט כמו שנתבאר במקומו במסכת פרה (פ"ד). ומן השער הזה היו מוציאין ג"כ כל הצריך בשריפתה והוא מה שאמר וכל מסעדיה: **ד ה** חיל. היא חומה שסובבת כל העזרה מבית לחומת הבית כמו שנצייר בפרק שאחר זה:

ככר

פי' הרא"ש

א בשלשה מקומות הכהנים שומרים. פרשתי בריש תמיד: **והלוים בכ"א מקומות.** בפרק קמא דתמיד יליף לה מקרא ושם פרשתיהו בשלשה מקומות שהכהנים שומרים הוה מלבד מכ"א שהלוים שומרים והוה בין הכל כ"ד או אותן ג' היו בכלל כ"א כי א) כהן הוי שומרים הכהנים ולוים כהנים למעלה והלוים למטה: **על ד' פנותיה בחוץ.** מפרש בתמיד משום דאין ישיבה בעזרה היו שומרים בחוץ אבל בהר הבית שיכול לישב כשהוא עיף היה שומר מבפנים ובכלל שערי העזרה היה בית הניצוץ ובית המוקד ובית אבטינס היה באחד מן הפינות: **לשכת הקרבן.** היא לשכת הטלאים א"נ לשכה היה מיוחדת לבקר בה הקרבנות ממומין: **לשכת הפרוכת.** שהיו אורגים בה הפרוכת: **אחורי בית הכפורת.** לשכה א' היתה במערב והיה לול קטן בכותל מערבי פתוחה מקדש קדשים לאותה הלשכה והלשכה היתה פתוחה לעזרה כנגד הלול להכשיר אחורי בית הכפורת לשחיטת קדשים וקרינן ביה פתח אהל מועד כדאיתא פרק איזהו מקומן [דף נה:]: **ב איש הר הבית.** ממונה על שמירת הר הבית: **לשרוף כסותו.** ואין כאן משום בל תשחית משום דהפקר ב"ד היה הפקר: **אמר ר' אלעזר ב"י כו'.** מעשה אתא לאשמעינן גם שמעת מיניה דסתם מתניתין דמידות ר"א ב"י היא: **ג ב' שערי חולדה מן הדרום.** לפי שהיו בעיקר הר הבית כדתנן לקמן ב) פ"ג רובו מן הדרום קרי להו חולדה כמו חולדה שדרה בעיקר הבתים. וי"מ לפי שחולדה הנביאה היתה יושבת בין ב' שערים הללו כדכתיב והיא יושבת בירושלם במשנה ומתרגמינן והיא יותבת בית אולפני' כמו ושנותם גם משמע במשנה בין שני השערים היתה יושבת שם ומלמדת משפטים ישרים ולא היתה יושבת בבית משום יחוד כדאמרי' במגילה [דף יד.] והיא יושבת תחת תמר משום יחוד: **משמשים כניסה ויציאה.** כי רוב בניינו מן הדרום יוצאים ונכנסים באלו השערים: **וקפונוס מן המערב.** קטן היה השער לפי שהשכינה במערב היה השער הזה ראש לכל השערים. קפי הוא ראש בלשון יון: **טדי מן הצפון.** טדי לשון גובה כדתנן לקמן [בפ"ב מ"ג] כל השערים שהיו שם היו להם שקופות חוץ מהשער הטדי שהיו ב' אבנים מוטות זו על זו כזה 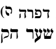 והיה הגבוה באמצע וזהו שיסד רבנא קלונימוס בפיוט ג) ז) טיטפסרו טהור בטעמים יעידוך פירוש יגביהוך. וי"מ טדי לשון השתחויה ב' אבנים מוטות זו על זו נראים כמשתחוים זו לזו: **לא היה משמש כלום.** כי אם התשמיש היה שם: **שושן הבירה צורה.** מצויין שם בפ' שתי הלחם [צ"ח.] מפרש מאי טעמא רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר כדי שידעו מהיכן באו ויכנעו לבם וחד אמר שתהא אימת מלכות עליהם: **וכל מסעדיה.** המסייע בשריפתה כדתנן פ"ג דפרה ה) זקני ב"ד היו מקדימין להר המשחה: **ד שבדרום שער הדלק.** שדרך אותו השער היו מכניסין עצים למערכה: **שער הקרבן.** שמביאים דרך אותו שער התמידין. י"מ כשהלך אברהם את יצחק בנו בהר המוריה הוליכו דרך אותו מקום זה השער שנעשה: **שער המים.** לקמן ו) בפ"ג מפרש שבו מכניסין צלוחית המים לניסוך בחג: **שער נקנור.** שם האיש שהביא השערים מאלכסנדריא של מצרים ונעשה לו נס כדאיתא ביומא ז) ובשקלים בירושלמי כשצרו יוונים על חשמונאי היה שם איש א' מגדולי יוונים ושמו נקנור והוא מחרף ומגדף כל שעה וכשגברו יד

פי' הרא"ש (המשך)

החשמונאים קצצו ראשו וידיו ורגליו ותלאו בשער המזרחי: **פנחס המלביש.** שם היה בגדי כהונה ירושלמי פנחס על המלביש כך היה שם הראשון ונקראו כולם על שמו: **לשכת בית עושה חביתין.** ששם עושין חביתין לכה"ג להקריב עשירית [האיפה] מחציתו בבקר ומחציתו בערב: **ה וכמין אכסדרה היה.** רוח רביעית היתה רובה פרוצה כמין אכסדרה שפרוצה מרוח ד' כך היתה רובה פתחים וחלונות: **שהכהנים שומרים מלמעלה.** פ"ק דתמיד [דף כו:] יליף לה מקרא: **ופתח היה לו לחיל.** מלבד הפתח שפתוח לעזרה ואם תאמר בפ"ק דתמיד [שם] דפריך וחד שומר הוי ליה לבית המוקד ליפרוך נמי מבית הניצוץ שהיה לו ב' פתחים וי"ל דבית הניצוץ לא היה צריך שמירה בפתח לצד חוץ כי לא היה בו שימוש רב ולא הוצרך שמירה גם לצד חוץ: **ו ב' בקודש וב' בחול.** ושל צד דרום היה בקודש: **וראשי פספסין.** כלומר מסמר: **מערבית דרומית היתה לשכת הטלאים.** בפ"ק דיומא [דף טו:] פריך אמתניתין דהכא ממתניתין דתמיד דקתני והרי לשכת הטלאים במקצוע צפונית מערבית והכא קתני שהיתה במקצוע מערבית דרומית ותו פריך התם דהכא קאמר דרומית מזרחית היתה לשכת לחם הפנים והתם קחשיב לשכת לחם הפנים הרביעית ללשכת הטלאים שהיתה במקצוע צפונית מערבית נמצא דלשכת לחם הפנים היתה במקצוע צפונית מזרחית כשהלך דרך הימין מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח ומשני אקושיא קמייתא לשכת הטלאים אקצויי מקציא מאן דאתי מצפון מתחזיא ליה בדרום ומאן דאתי מדרום מתחזיא ליה בצפון פי' לשכת הטלאים היתה ניראית בשתי המקצועות שארוכה היתה ועומדת במערב ומארכת לצד צפון ולצד דרום מאן דאתי מצפון ורואה אותה רחוקה מקרן צפונית מערבית חושב אותה שעומדת בקרן מערבית דרומית ודאתי מדרום מתחזיא ליה משוכה לצפון כזה ☞

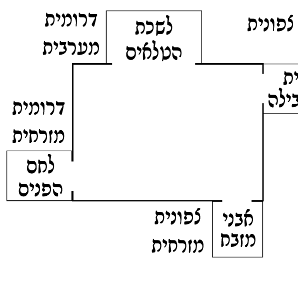

וקאמר התם מסתברא דבמערבית דרומית הויא כלומר קרובה יותר לדרום מלצפון כמו שציירתי ממאי מדרמינן לחם הפנים אלחם הפנים ומשני מר חשיב דרך ימין ומר חשיב דרך שמאל. פי' הך תנא דמדות דהכא חשיב דרך ימין כדמפרש בהדיא דקא אזיל ומני מדרום למזרח וממזרח לצפון ומצפון למערב וממערב לדרום והבא להקיף סביב הבית ומקיפו דרך ימין מבחוץ זהו סדר הקיפתו ולכך לחם הפנים לשכה שניה לה בקרן דרומית מזרחית ותנא דמסכת תמיד קא חשיב דרך שמאל ולשכת טלאים במקצוע דרומית מזרחית נמצא לשכת לחם הפנים רביעית לה במקצוע מזרחית דרומית כשהקיף דרך שמאל. א"א בשלמא דקריב טפי למערבית דרומית היינו דמתרץ לחם הפנים אלחם הפנים אלא א"א בצפונית מערבית הואי מאי תירוצא דלחם

הגהות הב"ח

(א) בפירוש ר"ש ד"ה ובית הניצוץ וכו' הכהנים שומרים מלמעלה והלוים מלמטה. נ"ב זהו לרבא דמשני במסכת תמיד דף כ"ז דאיכא למ"ד דלא הוה רק [ה' שערים] בעזרה ואפשר דאחד מהם בית הניצוץ ושם הלוים היו שומרים למטה [והכהני' מלמעלה דלאביי] דמשני שם דהוה שבעה שערים בעזרה [וב' מהם] לא היו צריכין שימור לוים דהיינו [בית המוקד ובית הניצוץ] משום דהכהנים היו שומרים שם ולפ"ז נ"ל דמה שאמר והלוים מלמטה לא קאי על בית הניצוץ [אלא אגב] דקאמר והכהנים היו שומרים מלמעלה קאמר והלוים למטה כדפי' כן במסכת תמיד דף כ"ו ע"ב ודו"ק דאל"כ סתרי אהדדי: (ב) ד"ה ה' שומרים וכו' ז' שערים. נ"ב ר"ל אע"פ דשבעה שערים וכו':

מסורת הש"ס

א) תמיד כה: פ"א מ"א [ודף כז.], ב) [תמיד כו.], ג) תמיד כז:, ד) [נ"ל ואומר כ"א בתמיד], ה) מנחות לח., ו) יומא יט. [תמיד כז.], ז) תמיד כה: [יומא יט.], ח) [יומא טו.], ט) כ"א טלאי קרבן, י) יומא טז. [ע"ז נב:], כ) כ"א מרוקקים, ל) נ"ל מושלם,

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ח מהל' בית הבחירה הלכה ה:
ב ב מיי' שם הל' ד:
ג ג מיי' שם הלכה ח:
ד ד מיי' שם הלכה י:
ה ה מיי' שם פ"ה הל"ב:
ו ו מיי' שם הלכה ד:
ז ז מיי' שם הלכה יז:
ח ח מיי' שם פ"ח ה"ה:
ט ט מיי' שם פ"ה ה"י:

שיטה מקובצת

א] ואחד ללשכת: ב] ואחד ללשכת הפרכת: ג] כהן גדול השורף את הפרה ופרה וכל: ד] שער הבכורות שלישי תיבת הקרבן נמחק: ה] שבצפון שער אות ו' נמחק: ו] היו לבית המוקד אות ב' נמחק: ז] לשכת עושה לחם הפנים מזרחית צפונית שבה גנזו: ח] שער הצפון כדאמרינן לעיל טדי מן הצפון וכן פי' בערך טדי: ט] בהמ"ק כמו שנתבאר בספר עזרא תיבות שהיה בימי נמחק: י] צורת מדינת שושן הבירה (כמדתו) תיבת כצורת נמחק: כ] מושבם בה ולא: ל] הלכה אלא שהיא תיבת אבל נמחק:

א) כ"ל שנ"ל כאן: ב) נ"ל פ"ב מ"א: ג) שחרית די"כ המתחיל כי אלוקי אש: ד) נ"ל כי טפסרי טהר בטעמם יעידוך: ה) מ"ג ושם הגי' וזקני ישראל היו מקדימין ברגליהן להר וכו': ו) נ"ל בפ"ב מ"ו: ז) דף לח.